

egyéb írásjelek értelmezése (84–5), a tudományos szakszavak világos, közérthető magyarázata (85–8), illetőleg részletes név- és tárgymutató (89–105), továbbá számos jó minőségű kép, térképvázlat, facsimilerészlet segíti a tájékozódást.

8. A felvetett észrevételekkel együtt a bemutatott kötet kutatás-módszertani szempontból példaszerű, a benne egybefogott történelmi, diplomatikai, néprajzi, nyelvi stb. ismeretanyag rendkívüli értékű, a szerző megállapításai pedig komoly tudományos megfontolásra tarthatnak igényt, ahogyan erről a kötet egyik előszavának végén VISY ZSOLT ír: „[a] monográfia végkövetkeztetései több meglepő, új megállapítást is tartalmaznak, amelyekre a tudományos közvélemény talán visszatér, de ez természetes, hiszen éppen a viták viszik előbbre a tudományt” (2).

SZENTGYÖRGYI RUDOLF

HÁRI GYULA: NÉV ÉS KÖRNYEZET VISZONYA A LÉTESÍTMÉNYNEVEKBEN

Universitas Pannonica 3. Gondolat Kiadó, Budapest, 2010. 75 lap

A veszprémi Pannon Egyetem 2010-ben indított, Universitas Pannonica című egyetemi könyvsorozata célkitűzését tekintve az intézményben folyó (elsősorban humán) tudományos kutatások eredményeit kívánja közreadni, egyaránt hangsúlyozva azok időszerűségét, valamint a regionális és európai szellemi-kulturális örökséghez való kötődését. A sorozat első magyar nyelvészeti témájú kiadványa névtani munka: HÁRI GYULÁnak az egykori Móri járás (Fejér megye) területének létesítményneveiről írott dolgozata.

A kötetben a témát és az elemzési módszert kijelölő bevezető szakasz után a létesítménynevekben jelentkező helyfajtajelölő, megnevező funkciójú és sajátosság-jelölő névrészek nyelvi jellemzőinek bemutatása következik, majd a denotátummal kapcsolatban nem álló és a bizonytalan besorolású névrészek tárgyalására kerül sor. A bevezetés (7–10) kitér a dolgozat szemléletét meghatározó elméleti keret, a HOFFMANN ISTVÁN által kidolgozott helynévelemzési modell rövid ismertetésére, különös tekintettel a jelen vizsgálat szempontjából fontos funkcionális-szemantikai komponens bemutatására. Itt olvashatjuk a *létesítménynév* definícióját is: „olyan helynév vagy helynévként is értelmezhető tulajdonnév, melynek denotátuma (annak teljes egésze) emberi munka eredményeként vagy annak következtében jött létre” (10), az eddig kevésbé feltárt tulajdonnévtípus újabb kori jelentőségének kiemelésével (a szerző az *épületnév*, *építménynév* és *létesítménynév* terminusok viszonyát, valamint a létesítménynevek köznevekkel és más tulajdonnévtípusokkal való érintkezési pontjait önálló dolgozatban tárgyalta; l. Névtani Értesítő 32: 99–116). HÁRI GYULA vélekedése szerint a hajdani Móri járás létesítménynevei alkalmasak e névtípus főbb jellemzőinek bemutatására, hiszen a terület, ahonnan származnak, természetföldrajzi, gazdasági, művelődéstörténeti, etnikai és vallási szempontból egyaránt kellően változatosnak mutatkozik. Bár a szerző utal rá, hogy a mintegy 1100 létesítménydenotátum 2106 saját gyűjtésű névformáját tartalmazó adatbázist, amely az elemzés alapját képezi, a jövőben helynévszótár formájában közre kívánja adni (70), a

bevezetőben – segítségképpen a dolgozat egészének értelmezéséhez – célszerű lett volna egy rövid, általános jellemzést adni a gyűjtött anyagról, a névformák forrásairól.

A létesítménynevek helyfajtajelölő névrészeit bemutató fejezet (11–24) bőséges példanyagon illusztrálja, hogy a helyfajták sokféleségének megfelelően mind az egy-, mind pedig a kétrészes névformákban a fajtajelölő névrészek számának kiterjedtségével számolhatunk. Az egyrészes létesítménynevek közül sok (főként a gazdasági célt szolgáló vagy a szolgáltató létesítmények nevei) helyfajtajelölő névrészből keletkezett jelentéshasadással. Szó esik továbbá a helyfajta-, illetve a sajátosságjelölő névrészek elkülönítésének nehézségeiről, a grammatikailag összetett földrajzi köznevek funkcionális névrészeinek azonosítási problémáiról, a létesítménynevekben jelentkező nyelvjárási földrajzi köznevekről, az egyes fajtajelölő funkciójú névrészek által a különböző névformákban hordozott többféle jelentés(árnyalat) kimutathatóságáról, a fajtajelölő névrész más funkciójú névrészekkel való kapcsolódási lehetőségeiről és a helyfajtat jelölő névrészek szófaji jellemzőiről.

A megnevező szerepű névrészeket tárgyaló fejezetből (25–37) kiderül, hogy bár viszonylag kevés létesítménynevből találkozunk e funkciót betöltő névösszetevővel, ezek változatos módokon (pl. idegen nyelvből való átvétel, valamint tévedésből történt jelölésátvitel eredményeként, továbbá értelmező szerepű fajtajelölő névrész, illetve megkülönböztető jelző megjelenésének következtében) kerülhettek be a különféle szerkezetű névformákba. Különösen érdekesek a szokatlan M + S szerkezetű megálló- (pl. *Fehérvársurgó alsó*) és bányanevek (pl. *Kincsés kettő*) szerkezeti és keletkezéstörténeti jellegzetességeinek hasonlóságairól és különbségeiről mondottak. A szerző e sajátos névszerkezeti típus létrejöttének magyarázatát az írásbeliség, a hivatalos névhasználat kívánalmaihoz való igazodásban, terjedésének okát az analógiában látja. A névhasználat körülményei által meghatározott névszerkezeti, nyelvi sajátosságokra tekintettel lévő szociolingvisztikai szempont következetes alkalmazása egyébiránt a dolgozat egészére igen jellemző.

A hely sajátosságát tükröző névrészeket elemző fejezetben (38–65) a szerző e változatos és erősen denotátumfüggő névrészeket a bennük kifejeződő szemantikai jegyek alapján 20 alcsoportba sorolva mutatja be. Az egyes alcsoportok kapcsán a szerző képet ad arról, hogy az adott sajátosságfunkció mely létesítménytípus milyen szerkezetű neveiben kerül elő, valamint beszámol arról is, hogy mely szófajú és grammatikai felépítésű szavak milyen jelentésben fejezhetik ki a kérdéses sajátosságfunkciót. A terület létesítményneveiben leggyakrabban a hely használóját és a hely pontos elhelyezkedését megadó sajátosságjelölő funkciójú névrészek jelentkeznek, az útnevékben elsődlegesen fontos sajátosságként az irányra való utalás jelenik meg; viszonylag ritkán kaptak helyet ugyanakkor a növény- és állatvilágra, a létesítményben lakó és dolgozó emberekre, a hellyel kapcsolatos eseményre vagy a hiperonim objektum megjelölésére vonatkozó névrészek a vizsgált névformákban.

A denotátummal kapcsolatban nem álló emlékeztető, illetve konvencionális funkciójú névrészek száma a terület létesítményneveiben nem jelentős, bár az utóbbi szerepű névrész gyakorisága a szolgáltató, vendéglátó-ipari létesítmények nevében a nagyvárosi névadás hatására újabban növekszik (66–7). A szerző a szövegben folyamatosan közöl statisztikai adatokat az egyes névrésztípusokról, a különféle típusú névrészek többfajta névszerkezetben való előfordulását azonban könnyebben áttekinthetővé tette volna néhány összegző táblázat közreadása, amelyek segítségével a „regionális funkcionális-szemantikai névmodellek” (68) is jobban kirajzolódhattak volna. A pillanatnyi gyakorisági

mutatókat valószínűleg alig befolyásolja a jelenlegi ismeretek alapján besorolhatatlannak minősített, de az előbbi osztályok valamelyikébe nyilván beletartozó néhány névrész jövőbeni pontos kategorizálása (68). A kötetet a rövid összefoglaló (69–70), a hivatkozott irodalom listája (71–4) és a melléklet (75) zárja.

A könyv lapjain a Mór környéki létesítmények elnevezéseinek, ezeken keresztül pedig általában a létesítményneveknek számos, a többi helynévtípusra nem vagy kevésbé jellemző sajátossága rajzolódik ki: például tipikusan belső keletkezésű, nem egyszer szokatlan szerkezetű névformák; a helyfajtajelölő névrészek változatossága, az egyes fajtajelölő névrészek kis megterheltsége a névanyagban; a megnevező funkciójú névrészek nem túlságosan jelentős szerepe; a létesítmény sajátosságai közül a használókat és a pontos elhelyezkedést azonosító névrészek gyakori előfordulása a névalakokban; mindez az olvasó számára érdekes és jól érthető formában.

BÖLCSKEI ANDREA

ÚJABB HELYNÉVTÁRAK SZATMÁR MEGYÉBŐL

**BURA LÁSZLÓ: Szatmár megye helynevei
(földrajzi nevei) 1–2.**

Státus Kiadó, Csíkszereda, 2008. 1. 417 lap, 2. 413 lap

**BURA LÁSZLÓ: Szatmár megye történeti-etimológiai helységnevtára
Státus Kiadó, Csíkszereda, 2011. 237 lap**

Hosszú évtizedes helynévkutató munkájának eredményeit összegző kötetek jelentek meg az elmúlt néhány évben BURA LÁSZLÓ tollából, a szerző szűkebb és tágabb szülőföldjének: Szatmárnémetinek és Szatmár megyének utcaneveiről, helységneveiről, történeti és jelenkori földrajzi neveiről.

A szülőváros utcaneveinek monográfiáját (Öt évszázad utcanevei. Szatmárnémeti, 2007) először a Magyar Névtani Dolgozatok 77. számaként jelentette meg BURA LÁSZLÓ 1988-ban, majd kibővítve és átdolgozva tette közzé 2007-ben. A levéltári forrásokból, kéziratok helytörténeti dokumentumokból, történeti térképekről gyűjtött névanyag az 1883-ig fellelhető népi neveket és a 2000-ig használatos hivatalos utcaneveket tartalmazza. A kötetet a Névtani Értesítő lapjain KISS MAGDALÉNA ismertette 2008-ban (NÉ. 30: 287–9).

A kétkötetes, a csíkszeredai Státus Kiadó gondozásában megjelent „Szatmár megye helynevei” méltó összefoglalása a szerző kitartó névgyűjtő tevékenységének, amelyet az 1950-es évektől a 2000-es évek elejéig folytatott. Kéziratok (Nagykároly és vidéke földrajzi nevei) és részletekben megjelent (Szatmári helynevek I. Magyar Névtani Dolgozatok 182. Bp.; Tövisháti helynevek. Magyar Névtani Dolgozatok 189. Bp.) gyűjteményeit további települések anyagával bővítette, fölhasználva a településmonográfiákban,